

KONCEPCJA „SKARGI ZBIOROWEJ” W PRAWIE OCHRONY ŚRODOWISKA

Barbara Iwańska

MONOGRAFIE LEX

LEX

a Wolters Kluwer business

KONCEPCJA „SKARGI ZBIOROWEJ” W PRAWIE OCHRONY ŚRODOWISKA

Barbara Iwańska

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2013

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Jagielloński

Stan prawny na 1 października 2012 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Andrzej Wasilewski

Wydawca

Izabella Małecka

Redaktor prowadzący

Joanna Maź

Opracowanie redakcyjne

Agnieszka Bąk

Łamanie

Wolters Kluwer Polska

Układ typograficzny

Marta Baranowska

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska SA, 2013

ISBN 978-83-264-4111-0

ISSN 1897-4392

Wydane przez:

Wolters Kluwer Polska SA

Redakcja Książek

01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a

tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów / 17

Wprowadzenie / 27

Rozdział I

„Środowisko” jako przedmiot regulacji prawnej / 37

1. Uwagi wprowadzające / 37
2. Środowisko jako przedmiot regulacji prawnej na gruncie prawa polskiego / 40
 - 2.1. „Przyroda” i „ochrona przyrody” w ujęciu ochrony konserwatorskiej i kompleksowej / 42
 - 2.2. „Środowisko” (naturalne) i „ochrona środowiska” w ujęciu polskiej koncepcji ochrony środowiska i ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska / 44
 - 2.3. „Środowisko” jako przedmiot regulacji prawnej w aktualnym stanie prawnym (po wejściu w życie ustawy – Prawo ochrony środowiska) / 49
3. Pojęcie środowiska na gruncie prawa Unii Europejskiej / 56
 - 3.1. Pojęcie środowiska w prawie pozytywnym / 56
 - 3.2. Pojęcie środowiska w literaturze prawniczej dotyczącej prawa unijnego / 59
4. Zakres przestrzenny/terytorialny pojęcia środowiska jako przedmiotu regulacji prawnej / 61
5. Motywy ochrony / 67
 - 5.1. „Środowisko” jako przedmiot refleksji współczesnej filozofii moralnej / 67
 - 5.2. Motywy ochrony środowiska w prawie ochrony środowiska / 71
6. Podsumowanie / 84

Rozdział II

Środowisko jako dobro publiczne i jako dobro wspólne / 87

1. Środowisko z punktu widzenia koncepcji prawnej tzw. rzeczy (dóbr) publicznych / **87**
 - 1.1. Środowisko jako dobro (publiczne) w ujęciu ekonomii / **88**
 - 1.2. Środowisko z punktu widzenia koncepcji prawnej tzw. rzeczy (dóbr) publicznych / **91**
 - 1.2.1. Koncepcja prawna tzw. rzeczy (dóbr) publicznych w polskiej i obcej nauce prawa publicznego / **91**
 - 1.2.2. Środowisko z punktu widzenia koncepcji prawnej tzw. rzeczy (dóbr) publicznych oraz zasady korzystania ze środowiska i jego ochrony / **99**
2. Środowisko jako wartość obiektywna, stanowiąca dobro wspólne / **105**
 - 2.1. Pojęcie dobra wspólnego w doktrynie prawa i orzecznictwie / **105**
 - 2.2. Środowisko i ochrona środowiska jako wartość obiektywna, stanowiąca dobro wspólne / **114**
3. Pojęcia obowiązku, uprawnienia i kompetencji / **129**
4. Podsumowanie / **138**

Rozdział III

Ochrona środowiska jako kompetencja organów władzy publicznej (uprawnienie i obowiązek) / 142

1. Uwagi wprowadzające / **142**
2. Ochrona środowiska jako kompetencja władzy ustawodawczej / **144**
3. Ochrona środowiska jako kompetencja organów administracji publicznej / **150**
 - 3.1. Pojęcie administracji publicznej oraz typy jednostek organizacyjnych administracji publicznej / **150**
 - 3.2. Ochrona środowiska jako kompetencja organów ochrony środowiska / **156**
 - 3.3. Prywatyzacja zadań publicznych z zakresu ochrony środowiska a prywatyzacja środowiska jako dobra wspólnego / **162**

4. Ochrona środowiska jako kompetencja organów władzy sądowniczej / **166**
5. Ochrona środowiska jako kompetencja instytucji, organów lub jednostek organizacyjnych Unii Europejskiej / **168**
6. Podsumowanie / **173**

Rozdział IV

Ochrona środowiska jako powinność podmiotu

korzystającego ze środowiska i obowiązek powszechny / 177

1. Ochrona środowiska jako powinność podmiotu korzystającego ze środowiska i obowiązek powszechny / **177**
2. Podsumowanie / **185**

Rozdział V

Ochrona środowiska jako możliwość prawna (uprawnienie) / 187

1. Uwagi wprowadzające / **187**
2. Koncepcja tzw. egoistycznej ochrony środowiska / **190**
 - 2.1. Uwagi wprowadzające / **190**
 - 2.2. Koncepcja egoistycznej ochrony środowiska w prawie międzynarodowym / **194**
 - 2.3. Koncepcja egoistycznej ochrony środowiska w prawie Unii Europejskiej / **206**
 - 2.3.1. Uwagi wprowadzające / **206**
 - 2.3.2. Egoistyczna ochrona środowiska przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej / **208**
 - 2.3.3. Europeizacja egoistycznej ochrony środowiska na poziomie państw członkowskich / **223**
 - 2.4. Koncepcja egoistycznej ochrony środowiska w prawie polskim / **235**
 - 2.4.1. Koncepcja egoistycznej ochrony środowiska w polskim prawie cywilnym / **235**
 - 2.4.2. Koncepcja egoistycznej ochrony środowiska w polskim prawie administracyjnym / **240**
 - 2.4.3. Egoistyczna ochrona środowiska w polskim prawie karnym / **249**
 - 2.4.4. Egoistyczna ochrona środowiska w polskim prawie konstytucyjnym / **251**

3. Koncepcja tzw. altruistycznej ochrony środowiska / **252**
 - 3.1. Istota koncepcji altruistycznej ochrony środowiska i jej przejawy – uwagi wprowadzające / **252**
 - 3.2. Koncepcja altruistycznej ochrony środowiska w świetle środowiskowej zasady kooperacji / **256**
 - 3.3. Podstawy prawnomaterialne realizacji koncepcji altruistycznej ochrony środowiska – aspekty podmiotowe / **262**
 - 3.3.1. Działania powszechne w ochronie środowiska na zasadzie *actio popularis* / **263**
 - 3.3.2. Działania zrzeczeń ochrony środowiska jako forma prawna podejmowania zorganizowanych działań społecznych na rzecz ochrony środowiska / **267**
 - 3.3.3. Rzecznik ochrony środowiska jako forma prawna instytucjonalizacji działań społecznych na rzecz ochrony środowiska / **275**
 - 3.4. Podstawy prawnomaterialne realizacji koncepcji altruistycznej ochrony środowiska – aspekty przedmiotowe / **280**
 - 3.5. Podstawy prawnoformalne korzystania z określonych form prawnych altruistycznej ochrony środowiska / **287**
 - 3.5.1. Formalnoprawne gwarancje dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie / **288**
 - 3.5.2. Formalnoprawne gwarancje udziału społeczeństwa w sprawach z zakresu ochrony środowiska / **290**
 - 3.5.3. Podstawy formalnoprawne altruistycznej ochrony środowiska przed sądem / **299**
 - 3.5.4. Instytucja prawna skarg i wniosków jako zinstytucjonalizowana forma kontroli społecznej administracji publicznej / **299**
 - 3.5.5. Instytucja prawna „zgłoszenia zagrożenia lub zaistnienia szkody w środowisku” / **301**
 - 3.5.6. Przywilej nawiązujący do konstrukcji *amicus curiae* / **302**
4. Instytucja prawna „prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej” jako narzędzie realizacji koncepcji altruistycznej ochrony środowiska / **304**
 - 4.1. Pojęcie prawnośrodowiskowej (altruistycznej) skargi zbiorowej / **304**

-
- 4.2. Pojęcie instytucji prawnej prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej / **307**
 - 4.3. Uzasadnienie dla wprowadzenia prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej / **309**
 - 4.3.1. „Dwuznaczna sytuacja w kwestii reprezentacji interesów” / **309**
 - 4.3.2. Deficyt w egzekwowaniu prawa ochrony środowiska / **311**
 - 4.4. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa a kwestia pierwotnej odpowiedzialności państwa za dobro wspólne / **321**
 - 4.5. Typy skarg zbiorowych w sprawach z zakresu ochrony środowiska / **324**
 - 4.6. Podstawy prawnomaterialne i prawnoformalne korzystania z prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej / **326**
 - 4.6.1. Podmiotowe aspekty korzystania z prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej / **326**
 - 4.6.2. Przedmiotowe aspekty korzystania z prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej / **335**
 - 4.6.3. Prawnoformalne aspekty korzystania z prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej / **337**
 5. Podsumowanie / **345**

Rozdział VI

Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa w konwencji z Aarhus / 355

1. Uwagi wprowadzające / **355**
2. Konwencja z Aarhus – przedmiot i cel / **357**
3. Prawnośrodowiskowe skargi zbiorowe w konwencji z Aarhus / **360**
4. Konwencyjny standard ochrony prawnej środowiska jako dobra wspólnego – jego przestrzeganie i związanie nim / **366**
5. Mechanizmy wykonywania i przestrzegania konwencji z Aarhus oraz klauzula rozstrzygania sporów / **368**
6. Podsumowanie / **370**

Rozdział VII

Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa w prawie Unii Europejskiej / 372

1. Uwagi wprowadzające / 372
 - 1.1. Ochrona środowiska jako przedmiot regulacji prawnej w Unii Europejskiej / 372
 - 1.2. Kompetencje Unii do stanowienia prawa a prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa / 375
 - 1.2.1. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa a cele polityki Unii w dziedzinie ochrony środowiska / 376
 - 1.2.2. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa a zasady subsydiarności i proporcjonalności / 379
 - 1.2.3. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa a zasada autonomii proceduralnej / 381
 - 1.2.4. Pozycja konwencji z Aarhus w prawie Unii Europejskiej / 383
 - 1.3. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa a podział kompetencji między Unią Europejską a państwami członkowskimi do stosowania prawa ochrony środowiska Unii Europejskiej / 392
 - 1.3.1. Unijna administracja w obszarze ochrony środowiska / 393
 - 1.3.2. Unijna administracja ochrony środowiska a prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa / 395
 - 1.4. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa a podział kompetencji między Unią Europejską a państwa członkowskie w zakresie władzy sądowniczej / 400
2. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa na płaszczyźnie Unii Europejskiej / 402
 - 2.1. Uwagi wprowadzające – zakres podmiotowy i przedmiotowy skargi na nieważność aktu unijnego (art. 263 akapit czwarty TFUE) i skargi na beczynność (art. 265 akapit trzeci TFUE) / 402
 - 2.2. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa na nieważność aktu unijnego / 409
 - 2.2.1. Uwagi wprowadzające / 409

-
- 2.2.2. Sprawa T-461/93, An Taisce – The National Trust for Ireland i World Wide Fund for Nature przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich / **411**
 - 2.2.3. Sprawa T-585/93, Greenpeace i in. przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich oraz sprawa C-321/95 P, Greenpeace Council i in. przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich / **412**
 - 2.2.4. Sprawa T-94/04, EEB i in. przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich oraz sprawy połączone T-236/04 oraz T-241/04, EEB i Stichting Natuur en Milieu przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich / **419**
 - 2.2.5. Sprawa T-91/07, WWF-UK Ltd przeciwko Radzie Unii Europejskiej / **425**
 - 2.2.6. Podsumowanie przywołanego orzecznictwa / **427**
 - 2.3. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa w świetle rozporządzenia Aarhus / **430**
 - 2.3.1. Uwagi wprowadzające / **430**
 - 2.3.2. Wewnętrzna procedura odwoławcza – aspekt podmiotowy / **433**
 - 2.3.3. Zakres przedmiotowy wniosku o wszczęcie wewnętrznej procedury odwoławczej / **437**
 - 2.3.4. Przedmiot i tryb postępowania w sprawie wniosku o wszczęcie wewnętrznej procedury odwoławczej / **452**
 - 2.4. Podsumowanie – prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa na poziomie Unii Europejskiej / **460**
 - 2.4.1. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej / **460**
 - 2.4.2. Pozasądowe środki kontroli przestrzegania prawa ochrony środowiska Unii Europejskiej / **464**
 - 3. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa na poziomie krajowym / **470**
 - 3.1. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa w trybie art. 11 dyrektywy OOS / **471**
 - 3.1.1. Dyrektywa OOS – uwagi wprowadzające / **471**

- 3.1.2. Zakres podmiotowy prawa do skargi zbiorowej w trybie art. 11 dyrektywy OOS (dawny art. 10a dyrektywy 85/337/EWG) / **473**
- 3.1.3. Zakres przedmiotowy i podstawy prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej w trybie art. 11 dyrektywy OOS / **478**
- 3.1.4. Pozostałe wymagania dotyczące prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej wnoszonej w trybie art. 11 dyrektywy OOS / **482**
- 3.2. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa w trybie art. 16 dyrektywy IPPC / **486**
 - 3.2.1. Zakres przedmiotowy i cel dyrektywy IPPC / **486**
 - 3.2.2. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa w trybie art. 16 dyrektywy IPPC / **487**
- 3.3. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa w trybie art. 13 dyrektywy o szkodach / **489**
 - 3.3.1. Uwagi wprowadzające / **489**
 - 3.3.2. Prawo żądania podjęcia działań / **492**
 - 3.3.3. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa w trybie art. 13 dyrektywy o szkodach / **493**
- 3.4. Prawnośrodowiskowa (unijna) skarga zbiorowa w trybie projektu dyrektywy w sprawie dostępu do sądu (tzw. dyrektywy Aarhus) – regulacja horyzontalna / **494**
 - 3.4.1. Uwagi wprowadzające / **494**
 - 3.4.2. Zakres podmiotowy prawa do skargi zbiorowej w projekcie dyrektywy Aarhus / **496**
 - 3.4.3. Zakres przedmiotowy prawa do skargi zbiorowej w projekcie dyrektywy Aarhus / **497**
 - 3.4.4. Dwuetapowy tryb weryfikacji działań/zaniechań organów publicznych naruszających prawo ochrony środowiska w świetle projektu dyrektywy Aarhus / **499**
- 3.5. Podsumowanie rozważań dotyczących prawnośrodowiskowej (unijnej) skargi zbiorowej na poziomie krajowym / **501**
 - 3.5.1. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa na poziomie państw członkowskich – aspekt statyczny i dynamiczny / **501**

- 3.5.2. Granice związania państw członkowskich prawem Unii Europejskiej w zakresie prawnośrodowiskowych skarg zbiorowych w sprawach ochrony środowiska / **504**
- 3.5.3. Pojęcia sądu lub innego niezależnego i bezstronnego organu ustanowionego przez prawo / **506**
- 3.5.4. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa a zasada autonomii proceduralnej / **511**
- 3.5.5. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa a obowiązek pronunijnej wykładni, a zasada bezpośredniego skutku, a odpowiedzialność odszkodowawcza państw członkowskich / **513**

Rozdział VIII

Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa na gruncie prawa polskiego / 533

- 1. Uwagi wprowadzające / **533**
- 2. Zrzeszenia ochrony środowiska na gruncie prawa polskiego / **535**
 - 2.1. Postać wspólnego czynnego udziału jednostek w życiu społecznym / **535**
 - 2.2. Cele wspólnej działalności / **541**
- 3. Rzecznik Praw Obywatelskich i prokurator jako rzecznicy ochrony środowiska / **547**
 - 3.1. Rzecznik Praw Obywatelskich / **547**
 - 3.2. Prokurator / **550**
- 4. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa jako instrument altruistycznej ochrony środowiska przed sądami administracyjnymi / **551**
 - 4.1. Uwagi wprowadzające / **551**
 - 4.2. Organizacje ekologiczne w postępowaniu sądoadministracyjnym / **554**
 - 4.2.1. Prawo do wniesienia prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej na podstawie art. 50 § 1 p.p.s.a. (*lex generalis*) / **556**
 - 4.2.2. Prawo do wniesienia prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej na podstawie art. 44 ust. 3 ustawy o informacji o środowisku (*lex specialis*) / **560**

- 4.2.3. Udział organizacji ekologicznej w postępowaniu sądowoadministracyjnym na prawach strony (art. 33 § 2 p.p.s.a.) / **562**
- 4.3. Rzecznicy ochrony środowiska w postępowaniu sądowoadministracyjnym / **567**
 - 4.3.1. Uprawnienie Rzecznika Praw Obywatelskich i prokuratora do wniesienia prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej / **567**
 - 4.3.2. Uprawnienie do wnoszenia skarg przez wyspecjalizowane organy władzy publicznej / **572**
- 4.4. Dalsze wybrane aspekty związane z realizacją altruistycznej ochrony środowiska przed sądami administracyjnymi / **574**
 - 4.4.1. Przesłanki dopuszczalności wniesienia prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej / **574**
 - 4.4.2. Skutki wniesienia prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej – ochrona tymczasowa / **576**
 - 4.4.3. Cofnięcie prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej / **580**
 - 4.4.4. Zakres badania (granice rozpoznania i orzekania) / **581**
 - 4.4.5. Koszty postępowania / **586**
 - 4.4.6. Altruistyczna ochrona środowiska a instytucja wznowienia postępowania i skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia / **589**
- 5. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa jako instrument altruistycznej ochrony środowiska przed sądami cywilnymi / **591**
 - 5.1. Uwagi wprowadzające / **591**
 - 5.2. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa w przepisach prawa ochrony środowiska dotyczących odpowiedzialności cywilnoprawnej w ochronie środowiska / **592**
 - 5.2.1. Podstawy prawne prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej w prawie ochrony środowiska / **593**
 - 5.2.2. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa – aspekt podmiotowy / **595**

- 5.2.3. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa – przesłanki roszczeń / **598**
 - 5.2.4. Prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa – sposoby realizacji roszczeń / **608**
 - 5.3. Środki służące altruistycznej ochronie środowiska w przepisach kodeksu postępowania cywilnego / **613**
 - 5.3.1. Uprawnienia prokuratora i Rzecznika Praw Obywatelskich / **614**
 - 5.3.2. Uprawnienia organizacji ekologicznych / **616**
 - 6. Altruistyczna ochrona środowiska przed sądami karnymi / **618**
 - 7. Podsumowanie / **622**
- Uwagi podsumowujące / **633**
- Wykaz powołanych aktów prawnych / **649**
- Orzecznictwo / **657**
- Bibliografia / **679**

Wykaz skrótów

Akty prawne

- decyzja Aarhus** decyzja Rady 2005/370/WE z dnia 17 lutego 2005 r. w sprawie zawarcia w imieniu Wspólnoty Europejskiej Konwencji o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Dz. Urz. UE L 124 z 17.05.2005, s. 1–3)
- dyrektywa 2003/35/WE** dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/35/WE z dnia 26 maja 2003 r. przewidująca udział społeczeństwa w odniesieniu do sporządzania niektórych planów i programów w zakresie środowiska oraz zmieniająca w odniesieniu do udziału społeczeństwa i dostępu do wymiaru sprawiedliwości dyrektywę Rady 85/337/EWG i 96/61/WE (Dz. Urz. UE L 156 z 25.06.2003, s. 17–25 z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 7, s. 466–473)
- dyrektywa GMO** dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/18/WE z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie zamierzonego uwalniania do środowiska organizmów zmodyfikowanych genetycznie i uchylająca dyrektywę Rady 90/220/EWG (Dz. Urz. WE L 106 z 17.04.2001, s. 1–39 z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 6, s. 77–114)

- dyrektywa IPPC** dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/1/WE z dnia 15 stycznia 2008 r. dotycząca zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli (Dz. Urz. UE L 24 z 29.01.2008, s. 8–29 z późn. zm.)
- dyrektywa o informacji/dyrektywa 2003/4/WE** dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/4/WE z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG (Dz. Urz. UE L 41 z 14.02.2003, s. 26–32; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 7, s. 375–381)
- dyrektywa OOS** dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko (Dz. Urz. UE L 26 z 28.01.2012, s. 1–21)
- dyrektywa o szkodach** dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2004/35/WE z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu (Dz. Urz. UE L 143 z 30.04.2004, s. 56–75 z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 8, s. 357–375)
- dyrektywa ptasia** dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. Urz. UE L 20 z 26.01.2010, s. 7–25)
- dyrektywa ramowa wodna** dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/60/WE z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z 22.12.2000, s. 1–73 z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 5, s. 275–346)

- dyrektywa siedliskowa** dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, s. 7–50 z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 2, s. 102–145)
- dyrektywa SOOŚ** dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. WE L 197 z 21.07.2001, s. 30–37; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 6, s. 157–164)
- EKPC** Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
- JAE** Jednolity akt europejski
- k.c.** ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
- k.k.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- Konstytucja RP** Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- konwencja z Aarhus lub KA** Konwencja sporządzona w Aarhus dnia 25 czerwca 1998 r. o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Dz. U. z 2003 r. Nr 78, poz. 706) oraz Poprawka do Konwencji sporządzonej w Aarhus dnia 25 czerwca 1998 r. o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do

- sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, przyjęta na drugim spotkaniu Stron Konwencji w Ałmaty w dniach 25–27 maja 2005 r. (ustawa z dnia 23 października 2008 r. o ratyfikacji Poprawki do Konwencji sporządzonej w Aarhus dnia 25 czerwca 1998 r. o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, przyjętej na drugim spotkaniu Stron Konwencji w Ałmaty w dniach 25–27 maja 2005 r., Dz. U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1422)
- k.p.a.** ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.)
- k.p.c.** ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
- k.p.k.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- KPP** Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010, s. 389–403)
- k.p.w.** ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn.: Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 848 z późn. zm.)
- k.w.** ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 46, poz. 275 z późn. zm.)
- p.g.g.** ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 163, poz. 981 z późn. zm.)
- p.o.ś.** ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn.: Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.)

- p.p.s.a.** ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 270 z późn. zm.)
- pr. at.** ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. – Prawo atomowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 264 z późn. zm.)
- pr. łow.** ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (tekst jedn.: Dz. U. z 2005 r. Nr 127, poz. 1066 z późn. zm.)
- projekt dyrektywy Aarhus** projekt dyrektywy w sprawie dostępu do sądu w sprawach ochrony środowiska COM/2003/0624 final – COD 2003/0246
- pr. o stow.** ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.)
- pr. wod.** ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 145)
- p.u.s.a.** ustawa z dnia 25 lipca 2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz. U. Nr 153, poz. 1269 z późn. zm.)
- rozporządzenie Aarhus** rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 1367/2006/WE z dnia 6 września 2006 r. w sprawie zastosowania postanowień Konwencji z Aarhus o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska do instytucji i organów Wspólnoty (Dz. Urz. UE L 264 z 25.09.2006, s. 13–19)
- rozporządzenie GMO** rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 1829/2003/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy (Dz. Urz. UE L 268 z 18.10.2003, s. 1–23 z późn. zm.; Dz. Urz. UE

- Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 32, s. 432–454)
- TEWG** Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą
- TFUE** Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010, s. 47–403)
- TUE** Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010, s. 13–45)
- TWE** Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. WE C 340 z 10.11.1997, s. 173–306)
- u.o.p.** ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.)
- u.o.z.** ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 106, poz. 1002 z późn. zm.)
- u.s.g.** ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.)
- u.s.p.** ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592 z późn. zm.)
- ustawa o GMO** ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o organizmach genetycznie zmodyfikowanych (tekst jedn.: Dz. U. z 2007 r. Nr 36, poz. 233 z późn. zm.)
- ustawa o informacji/ustawa o informacji o środowisku** ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.)

ustawa o IOŚ	ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (tekst jedn.: Dz. U. z 2007 r. Nr 44, poz. 287 z późn. zm.)
ustawa o lasach	ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 12, poz. 59 z późn. zm.)
ustawa o RPO	ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 z późn. zm.)
ustawa o szkodach	ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz. U. Nr 75, poz. 493 z późn. zm.)
ustawa o wojewodzie	ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz. U. Nr 31, poz. 206 z późn. zm.)
u.s.w.	ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 z późn. zm.)

Czasopisma, publikatory urzędowe, zbiory orzecznictwa

Acta UW.	Acta Universitatis Wratislaviensis
CMLRev.	Common Market Law Review
Dz. U.	Dziennik Ustaw
Dz. Urz. UE	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
Dz. Urz. WE	Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich (w przypadku aktów publikowanych przed 1 lutego 2003 r.)
EELR	European Environmental Law Review
EPS	Europejski Przegląd Sądowy
EurUP	Zeitschrift für Europäisches Umwelt- und Planungsrecht
JEEPL	Journal for European Environmental & Planning Law

KPP	Kwartalnik Prawa Publicznego
KSP	Krakowskie Studia Prawnicze
NVwZ	Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht
ONSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSA WSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OŚPiP	Ochrona Środowiska. Prawo i Polityka
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
OTK-B	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria B
PiP	Państwo i Prawo
PiŚ	Prawo i Środowisko
PS	Przegląd Sądowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
Rec.	Recueil de jurisprudence
RECIEL	Review of European Community & International Environmental Law
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
ST	Samorząd Terytorialny
Zb. Orz.	Zbiór Orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości i Sądu
ZNSA	Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego

Inne

CBOSA	Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości (po 1 grudnia 2009 r. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej)
LEX	System Informacji Prawnej LEX
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
OSO	obszary specjalnej ochrony ptaków
produkt GMO	produkt złożony z GMO lub zawierający jeden lub wiele GMO, który zostaje wprowadzony do obrotu
pśszb	prawnośrodowiskowa skarga zbiorowa
RG	Rzecznik Generalny
ROŚ	rzecznik ochrony środowiska
RPO	Rzecznik Praw Obywatelskich
SN	Sąd Najwyższy
SPI	Sąd Pierwszej Instancji (po 1 grudnia 2009 r. Sąd)
TK	Trybunał Konstytucyjny
TS	Trybunał Sprawiedliwości
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
w.p.o.	wewnętrzna procedura odwoławcza
WSA	wojewódzki sąd administracyjny

Wprowadzenie

Jak wynika z przyjętego tytułu pracy: *Koncepcja skargi zbiorowej w prawie ochrony środowiska*, przedmiotem analizy jest zasadniczo prawo ochrony środowiska, które w ujęciu normatywnym tworzy ogół norm prawnych z zakresu ochrony środowiska obowiązujących na danym obszarze i w danym czasie¹.

Jest to wyróżniony – tak formalnie, jak i materialnie – obszar regulacji prawnej, obejmujący zróżnicowane hierarchicznie akty prawne, w którym zostały sformułowane pojęcia prawne istotne dla tej regulacji oraz ogólne zasady prawa ochrony środowiska i służące ich realizacji instrumenty prawne.

Choć kwestią sporną jest to, czy tak rozumiane prawo ochrony środowiska może stanowić wyodrębnioną nową gałąź prawa², to według powszechnego przekonania wykazuje ono swoiste cechy, pośród których, obok tych nawiązujących przede wszystkim do przedmiotu, celu regulacji prawnej oraz ich podstaw w innych pozaprawnych dziedzinach naukowych³, wymienia się⁴:

¹ Na temat pojęcia prawa ochrony środowiska w znaczeniu normatywnym zob. R. Paczuski, *Ochrona środowiska. Zarys wykładu*, Bydgoszcz 2008, s. 101.

² Zob. na ten temat m.in.: J. Boć, E. Samborska-Boć (w:) J. Boć, K. Nowacki, E. Samborska-Boć, *Ochrona środowiska*, Wrocław 2004, s. 158–161; M. Górski (w:) *Prawo ochrony środowiska*, pod red. M. Górskiego, Warszawa 2009, s. 41–45; P. Korzeniowski, *Zasady prawne ochrony środowiska*, Łódź 2010, s. 59–115.

³ Zob. w szczególności R. Paczuski, *Ochrona środowiska...*, s. 107–112.

⁴ Zob. w szczególności tamże. Zob. także: J. Boć, E. Samborska-Boć (w:) J. Boć, K. Nowacki, E. Samborska-Boć, *Ochrona...*, s. 134 i n.; M. Górski (w:) *Prawo ochrony...*, pod red. M. Górskiego, s. 41–45; P. Korzeniowski, *Zasady prawne...*, s. 93 i n.; A. Wasilewski, *Wprowadzenie* (w:) P. Czepiel, B. Iwańska, A. Wasilewski, *Ustawa o ochronie środowiska i inne akty prawne ze skorowidzem*, Kraków 1996, s. 9–19.

(a) „bogactwo i zarazem (...) «rozproszenie» przepisów prawnych dotyczących ochrony środowiska”⁵ i aktów prawnych je zawierających, które wyraża się w wieloskładnikowej strukturze „unormowań obowiązujących na terytorium RP”⁶, w ich zróżnicowanej randze⁷ oraz w ich zróżnicowaniu treściowym⁸, rodzajowym⁹ i przedmiotowym¹⁰;

(b) kompleksowe i całościowe podejście do prawnej problematyki ochrony środowiska, czego przejawem są nie tylko formalne i merytoryczne powiązania między poszczególnymi aktami prawa ochrony środowiska, ale także takie ukształtowanie systemu gwarancji prawa ochrony środowiska, którego funkcjonowanie zapewni skuteczną jego ochronę, w sposób zgodny z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz zasadami: prewencji, przezorności, sprawstwa i kooperacji z jednej strony, a z drugiej, zapobiegnie powstawaniu ewentualnych luk w ochronie prawnej; powoduje to, że wiele z przyjętych instrumentów prawnych ma względem siebie charakter komplementarny;

(c) dynamiczny i otwarty charakter, z uwagi na stałą ewolucję dotychczasowych regulacji prawnych oraz obejmowanie nimi coraz to nowych dziedzin i zjawisk społecznych, dotychczas wolnych od inge-

⁵ Zob. A. Wasilewski, *Wprowadzenie...* (w:) P. Czepiel, B. Iwańska, A. Wasilewski, *Ustawa o ochronie środowiska...*, s. 10. Zob. także A. Lipiński, *Prawne podstawy ochrony środowiska*, Kraków 2004, s. 23–25 i krytyczne uwagi Autora na ten temat.

⁶ Które tworzą normy (przepisy) stanowione przez krajowego legislatora, obok których „obowiązują uregulowania (przepisy) kreowane poza systemem krajowych (polskich) organów prawodawczych” zob. wyrok TK z dnia 11 maja 2005 r., K 18/04, OTK-A 2005, nr 5, poz. 49, s. 674.

⁷ Zakresem prawa ochrony środowiska objęte są przepisy zawarte w aktach prawnych rangi konstytucyjnej, ustawach, umowach międzynarodowych, rozporządzeniach, aktach prawa miejscowego, a w ramach prawa UE – w aktach prawa pierwotnego i pochodnego, zob. A. Wasilewski, *Wprowadzenie...* (w:) P. Czepiel, B. Iwańska, A. Wasilewski, *Ustawa o ochronie środowiska...*, s. 10.

⁸ Co do możliwych objętych nimi sytuacji prawnych, pośród których w grę wchodzi powinności i możliwości prawne.

⁹ Z uwagi na system norm prawa ochrony środowiska obejmujący normy materialnoprawne, procesowe i ustrojowe zawarte w przepisach prawa konstytucyjnego, administracyjnego, cywilnego czy karnego.

¹⁰ Zakresem prawa ochrony środowiska objęte są akty prawne, których bezpośrednim przedmiotem jest ochrona środowiska lub jego elementu, jak i te z innych obszarów regulacji prawnej, zawierające środowiskowe normy ochronne. Zob. M. Górski (w:) M. Górski, M. Pchalek, W. Radecki, J. Jerzmański, M. Bar, S. Urban, J. Jendrośka, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 17–19; R. Paczuski, *Ochrona środowiska...*, s. 110–111; A. Wasilewski, *Wprowadzenie...* (w:) P. Czepiel, B. Iwańska, A. Wasilewski, *Ustawa o ochronie środowiska...*, s. 9–10.

rencji prawnej¹¹, i – w tym kontekście – kierunek rozwoju współczesnego prawa ochrony środowiska, który jest „zarówno przyczyną, jak i rezultatem (na zasadzie swoistego «sprzężenia zwrotnego») postępującej europeizacji lub globalizacji w ujmowaniu i prawnej regulacji zjawisk społecznych, poprzez zbliżanie lub wręcz ujednolicanie stosowanej siatki pojęciowo-instytucjonalnej w tym zakresie oraz poprzez dążenie do utylitaryzacji stosowanych instrumentów prawnych, nawiązujących często do doświadczeń poszczególnych krajowych porządków prawnych¹² w tej dziedzinie.

W pracy analizie poddano przede wszystkim materiał normatywny, orzecznictwo oraz piśmiennictwo z zakresu tak rozumianego i charakteryzowanego „prawa ochrony środowiska” (obejmujący przede wszystkim akty prawa unijnego i polskiego, a dodatkowo także prawa międzynarodowego), ale nie wyłącznie. W zakresie niezbędnym dla prowadzonych rozważań przedmiotem analizy jest także materiał normatywny, orzecznictwo¹³ oraz piśmiennictwo z zakresu prawa administracyjnego oraz prawa konstytucyjnego, cywilnego i karnego. Tam, gdzie było to uzasadnione, również pozaprawne aspekty ochrony środowiska i piśmiennictwo z tego zakresu.

Podstawowym celem tego opracowania jest opisanie koncepcji skargi zbiorowej w prawie ochrony środowiska, rozumianej jako instytucja prawna mająca na celu ochronę środowiska stanowiącego „dobro wspólne” (*res omnium communes*). Koncepcji, która do tej pory nie była w doktrynie prawa polskiego przedmiotem odrębnego opracowania¹⁴, jest natomiast przedmiotem regulacji prawnej (*nota bene* podle-

¹¹ M. Górski (w:) *Prawo ochrony...*, pod red. M. Górskiego, s. 41; P. Korzeniowski, *Zasady prawne...*, s. 96–97; R. Paczuski, *Ochrona środowiska...*, s. 111.

¹² Tak o kierunku rozwoju współczesnego prawa administracyjnego A. Wasilewski, *Dynamika zmian i kontynuacja we współczesnym prawie administracyjnym wyzwaniem dla doktryny prawa [na przykładzie 'prawa ochrony środowiska']* (w:) *Między tradycją a przyszłością w nauce prawa administracyjnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Janowi Bociowi*, pod red. J. Supernata, Wrocław 2009, s. 773.

¹³ W zakresie przywoływanych orzeczeń w pracy korzystam m.in. z Systemu Informacji Prawnej LEX, bazy orzeczeń umieszczonych na stronie internetowej Trybunału Konstytucyjnego i NSA, systemu informacji prawnej EUR-Lex (i zawartych tam tłumaczeń orzeczeń Trybunału i Sądu) oraz publikatorów (np. OTK).

¹⁴ Natomiast z punktu widzenia omawianej w pracy koncepcji „skargi zbiorowej” oraz „skargi egoistycznej” istotna jest omawiana w piśmiennictwie polskim z zakresu prawa ochrony środowiska prawna problematyka odpowiedzialności prawnej w ochronie środowiska oraz dostępu do sądu w prawie ochrony środowiska. Zob. m.in. przywoływane w poszczególnych częściach pracy: monografie (w tym W. Radeckiego, *Odpowiedzialność*

gającej ciągłej ewolucji), „prawa orzeczniczego”, a także dyskusji w literaturze prawniczej na temat ochrony prawnej i odpowiedzialności w prawie ochrony środowiska¹⁵. W tym kontekście inspiracją do podjęcia tego tematu było także jego praktyczne znaczenie, a celem – ocena obowiązujących rozwiązań prawnych z tego zakresu, z punktu widzenia ich efektywności, kompletności, z równoczesnym rozważeniem, czy i w jaki sposób należałby je ewentualnie udoskonalić.

Koncepcja skargi zbiorowej ma swoich zwolenników i przeciwników. Ci pierwsi akcentują szczególne jej znaczenie dla ochrony środowiska jako dobra wspólnego, w szczególności w kontekście granic, w jakich możliwa jest ochrona tego dobra poprzez instrumenty tradycyjnej indywidualnej ochrony prawnej, ci drudzy podnoszą zarzuty prawne związane z powierzeniem państwu odpowiedzialności za dobro wspólne i zakazem prywatyzacji dobra wspólnego – z jednej strony, a z drugiej – tradycyjną funkcją sądownictwa. W świetle tych argumentów uznano za niezbędne przedstawienie koncepcji skargi zbiorowej w szerszym kontekście ochrony środowiska jako przedmiotu regulacji prawnej, charakteru chronionego dobra oraz w nawiązaniu do sformułowanego systemu gwarancji prawnych ochrony środowiska.

Takiemu ujęciu omawianej problematyki podporządkowana została konstrukcja pracy, w której rozważane są kolejno następujące zagadnienia:

1. Pojęcie środowiska oraz jego ochrony jako przedmiot regulacji prawnej na gruncie współczesnego prawa polskiego i prawa UE.
2. Problematyka prawna pojęcia środowiska i zasad korzystania ze środowiska oraz gwarancji prawnych jego ochrony w świetle doktrynalnych koncepcji tzw. rzeczy (dóbr) publicznych, ze szczegól-

cywilna w ochronie środowiska. Studium prawnoporównawcze, 1987; *Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska*, 2002); podręczniki do prawa ochrony środowiska polskiego i unijnego (w tym autorstwa: A. Lipińskiego (2004), Z. Bukowskiego (2005), J. Jendroński i M. Bar (2005); R. Paczuskiego (2008), M.M. Kenig-Witkowskiej (2011), B. Wierzbowskiego i B. Rakoczego (2012) oraz te pod redakcją J. Bocia (2004), M. Górskiego (2009), J. Stelmasiaka (2010)); komentarze do prawa ochrony środowiska (w tym autorstwa: J. Ciechanowicz-McLean, Z. Bukowskiego, B. Rakoczego (2008); K. Gruszczyńskiego (2011), M. Górskiego, M. Pchałka, W. Radeckiego, J. Jerzmańskiego, M. Bar, S. Urbana, J. Jendroński (2011) oraz pod red. J. Jendroński (2001)) oraz publikacje i artykuły przeglądowe (w tym publikacja M. Bar, J. Jendroński i K. Tarnackiej, *Prawo do sądu w ochronie środowiska*, 2002) oraz liczne artykuły (m.in. autorstwa M. Górskiego, P. Przybysza, B. Rakoczego, W. Radeckiego i A. Wasilewskiego).

¹⁵ Zob. w tym kontekście m.in. literaturę dotyczącą skarg zbiorowych i koncepcji *public interest litigation* (PIL) przywołaną w rozdziale V pkt 4 niniejszego opracowania.

nym uwzględnieniem rozróżnienia w tym zakresie pojęć: kompetencji, obowiązku oraz uprawnienia.

3. Ochrona środowiska jako prawna determinanta kompetencji władz publicznych – państwowych (władzy ustawodawczej, administracyjnej i sądowniczej) oraz europejskich.
4. Ochrona środowiska jako prawna determinanta obowiązków podmiotów korzystających ze środowiska i obowiązków powszechnych.
5. Ochrona środowiska jako prawna determinanta uprawnień jednostki, przy uwzględnieniu zasadniczego rozróżnienia: z jednej strony – koncepcji tzw. egoistycznej ochrony środowiska (mającej na celu ochronę interesów indywidualnych) oraz z drugiej strony – koncepcji tzw. altruistycznej ochrony środowiska (mającej na celu ochronę środowiska jako dobra wspólnego w interesie publicznym/wspólnym/zbiorowym), w świetle możliwych w tym względzie zróżnicowanych założeń lub uwarunkowań prawnomaterialnych oraz prawnoformalnych.
6. Pracę zamykają rozważania poświęcone instytucji tzw. prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej w świetle aktualnie obowiązujących rozwiązań prawnych na gruncie przede wszystkim prawa UE (zarówno na poziomie unijnym, jak i na poziomie krajowym) oraz prawa polskiego, a także prawa międzynarodowego.

Wyprzedzając dalsze rozważania, warto w tym miejscu wyjaśnić, że podstawowym założeniem prowadzonych w pracy rozważań dotyczących koncepcji skargi zbiorowej w prawie ochrony środowiska jest kwalifikacja środowiska jako wartości obiektywnej stanowiącej dobro wspólne¹⁶. Stąd w pierwszej kolejności należało zająć się zagadnieniem „środowiska” jako przedmiotu regulacji prawnej i jako przedmiotu kategoryzacji. Uczyniono to w rozdziałach pierwszym i drugim, w których: po pierwsze, w nawiązaniu do pojęć „centralnych” dla prawnej problematyki ochrony środowiska, a mianowicie pojęcia środowiska i pojęcia ochrona środowiska, przedstawiony został przedmiot ochrony i jego możliwe zagrożenia, motywy jego ochrony i – w tym kontekście – koncepcja prawa ochrony środowiska (antropocentryczna lub „fizjocentryczna”), a także określony został praktyczny zasięg i zakres przestrzenny ochrony. Po drugie, w nawiązaniu do przyjmowanych

¹⁶ Zob. A. Wasilewski, *Dynamika zmian...*, s. 771.

w nauce ekonomii klasyfikacji dóbr oraz w nawiązaniu do koncepcji prawnej tzw. rzeczy publicznych i dóbr publicznych przyjęto, że środowisko i jego elementy, a w każdym razie niektóre z nich, wykazują znamiona dóbr publicznych. W końcu, mając na uwadze sposób ujmowania w doktrynie i orzecznictwie normatywnej formuły „dobra wspólnego” oraz aktualne regulacje prawne z zakresu ochrony środowiska uznano, że środowisko ma charakter dobra wspólnego, którego ochrona, zgodna z zasadą zrównoważonego rozwoju, leży w interesie publicznym, czyli interesie ogólnym (wspólnym) dzielonym przez nieograniczoną liczbę osób (obecnych i przyszłych pokoleń) i którego powszechność, także aspekcie międzypokoleniowym, wyraża się w zasięgu ochrony tego interesu¹⁷.

Praktyczną konsekwencją spojrzenia na środowisko jako na wartość obiektywną stanowiącą dobro wspólne jest zaproponowany i opisany w pracy system gwarancji prawnych ochrony środowiska, w którym ochrona środowiska stanowi prawną determinantę kompetencji władz publicznych, a to w związku z powierzoną państwu powierniczo ochroną tego dobra wspólnego, oraz prawną determinantę obowiązków i uprawnień podmiotów niezależnych od państwa, a to w związku z nieuniknionym i koniecznym udziałem tych podmiotów w urzeczywistnianiu i realizacji celów ochrony środowiska. Udziałem, który ma różny charakter, jest różnie motywowany i w związku z tym może przybierać różne formy, między innymi formę ochrony „egoistycznej” lub „altruistycznej”. System ten uwzględnia opisywane w literaturze dwa zasadnicze sposoby ujmowania prawnokonstytucyjnych gwarancji ochrony środowiskowa, które wyrażane są w formułowaniu „prawa do środowiska” jako prawa podstawowego lub formułowaniu konstytucyjnego obowiązku ochrony środowiska¹⁸.

¹⁷ Zob. J. Boć, *Z refleksji nad dobrem wspólnym (w:) Nowe problemy badawcze w teorii prawa administracyjnego*, pod red. J. Bocia, A. Chajbowicza, Wrocław 2009, s. 153 i uwagę tego Autora, że wyrazem dobra wspólnego jest zasięg ochrony interesu publicznego – im szerszy (więcej adresatów tej ochrony), tym powszechniejsze dobro wspólne.

¹⁸ Zob. A. Wasilewski, *Wprowadzenie...* (w:) P. Czepiel, B. Iwańska, A. Wasilewski, *Ustawa o ochronie środowiska...*, s. 7–8. Autor zwraca uwagę, że współcześnie dominuje pogląd, iż prawnokonstytucyjne gwarancje winny wyrażać się w ten drugi sposób, czyli poprzez wprowadzenie do konstytucji wyraźnego obowiązku państwa ochrony środowiska (s. 7). Prawną problematykę gwarancji ochrony środowiska wyrażoną w obywatelskim prawie do środowiska, sformułowanym w ówczesnie obowiązującym art. 71 Konstytucji PRL z 1952 r. (zmienionej nowelą z 1976 r.) przedstawił obszernie W. Radecki, *Obywatelskie prawo do środowiska w Konstytucji PRL*, Jelenia Góra 1984. Zob. także J. Sommer,

W wyróżnionym powyżej kontekście ochrony „egoistycznej” lub „altruistycznej” fundamentalne, dla opisanie koncepcji skargi zbiorowej w prawie ochrony środowiska i jej uzasadnienia, jest pytanie o to, czy ochrona prawna w prawie ochrony środowiska może być utożsamiana z ochroną środowiska jako „dobra wspólnego”, a jeśli tak, to jakie są jej faktyczne i prawne granice. To bowiem przesądza o potrzebie i zakresie otwarcia ochrony prawnej na obronę środowiska jako dobra wspólnego w interesie publicznym (interesie zbiorowym/wspólnym), która w swej treści gwarantuje uprawnionym powiernikom (rzecznikom) środowiska prawo skargi, w określonych sprawach, z zakresu ochrony środowiska. Odpowiedź na to pytanie zawarta została w rozważaniach dotyczących ochrony środowiska jako możliwości prawnej, w których przedstawiona została istota koncepcji tzw. egoistycznej ochrony środowiska i tzw. altruistycznej ochrony środowiska, ich wzajemne relacje oraz sposób ich realizacji.

Zasadnicze rozważania dotyczące skargi zbiorowej w prawie ochrony środowiska jako instrumentu, który stanowi lub może stanowić narzędzie służące realizacji koncepcji „altruistycznej ochrony środowiska”, wymagały przede wszystkim zdefiniowania kluczowego dla tych rozważań pojęcia (prawnośrodowiskowej) skargi zbiorowej i odróżnienia go nie tylko od ogólnego pojęcia skargi, ale także pojęcia skargi zbiorowej, rozumianego jako forma kolektywizacji roszczeń indywidualnych. W tej części rozważań przedstawiono również prawnokonstytucyjne aspekty skargi zbiorowej w prawie ochrony środowiska, możliwe typy skarg zbiorowych, z uwzględnieniem zasadniczego rozróżnienia „właściwych” i „niewłaściwych” skarg, oraz argumenty za i przeciw istnieniu lub dalszej ewolucji koncepcji skargi zbiorowej w kontekście podnoszonych wobec tej instytucji zarzutów. Dalsze rozważania konkretyzujące koncepcję (prawnośrodowiskowej) skargi zbiorowej pro-

Prawo jednostki do środowiska – aspekty prawne i polityczne, Warszawa 1990 i przeprowadzoną przez tego Autora analizę prawa do środowiska w obu wyróżnionych aspektach w prawie międzynarodowym, w prawie polskim i innych państw. Na temat prawnokonstytucyjnych podstaw ochrony środowiska oraz poglądów dotyczących „prawa do środowiska” w aktualnym stanie prawnym zob. m.in. B. Rakoczy, *Ograniczenie praw i wolności jednostki ze względu na ochronę środowiska w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Toruń 2006, s. 47–87 oraz 199–236. Zob. także P.M. Pevato, *A Right to Environment in International Law: Current Status and Future Outlook*, RECIEL 1999, Vol. 8, Issue 3, s. 315; E. Reh binder, D. Loperena, *Legal Protection of Environmental Rights: The Role and Experience of the International Court of Environmental Arbitration and Conciliation*, Environmental Policy and Law 2001, Vol. 31, No. 6, s. 282–292.

wadzone są świetle możliwych w tym względzie zróżnicowanych założeń lub uwarunkowań prawnomaterialnych oraz prawnoformalnych.

Ostatnia część pracy (rozdziały VI–VIII), poświęcona egzemplifikacji koncepcji skargi zbiorowej w prawie ochrony środowiska, obejmuje obowiązujące i planowane rozwiązania prawne na gruncie prawa międzynarodowego, a przede wszystkim na gruncie prawa UE oraz prawa polskiego¹⁹. Ze względu na prezentowane w doktrynie poglądy o autonomii prawa unijnego wobec prawa międzynarodowego, „zakres i intensywność oddziaływania prawa unijnego na prawo polskie”²⁰, a dodatkowo także jego regionalny charakter jako źródła prawa ochrony środowiska, za celowe uznano wyróżnienie rozdziałów poświęconych instytucji „prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej” w świetle aktualnie obowiązujących rozwiązań prawnych na gruncie prawa międzynarodowego obejmującego normy prawa o różnym zakresie obowiązywania (powszechne, regionalne) z jednej strony, z drugiej prawa UE będącego szczególnym porządkiem prawnym, niezależnie od rozdziału poświęconego instytucji „prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej” w świetle aktualnie obowiązującego prawa polskiego.

Prezentacja prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej w prawie międzynarodowym ma charakter wprowadzający do dalszych rozważań – prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej w prawie UE i prawie polskim, których przepisy determinowane są przyjętym w konwencji z Aarhus standardem ochrony prawnej.

W części dotyczącej prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej w prawie UE, z uwagi na specyficzny charakter tego porządku prawnego, uznano za właściwe opisanie istniejących i projektowanych rozwiązań prawnych dotyczących prawnośrodowiskowych skarg zbiorowych, po pierwsze w szerszym kontekście szczególnych cech tego porządku prawnego i zasad determinujących przedmiot jego regulacji oraz jego wykonywanie, wyrażonych w autonomicznym charakterze prawa UE wobec prawa krajowego, w zasadach: powierzonych kompetencji,

¹⁹ Na temat możliwych rozwiązań w zakresie dostępu do sądu w sprawach ochrony środowiska w poszczególnych państwach członkowskich zob. w szczególności *Summary Report on the inventory of EU Member States' measures on access to justice in environmental matters*, Milieu Ltd Environmental Law & Policy 2007.

²⁰ Zob. S. Biernat, M. Niedźwiedź, *Znaczenie prawa międzynarodowego i unijnego dla prawa administracyjnego i administracji publicznej w świetle Konstytucji RP* (w:) *System prawa administracyjnego*, t. 2, *Konstytucyjne podstawy funkcjonowania administracji publicznej*, pod. red. R. Hausera, Z. Niewiadomskiego, A. Wróbla, Warszawa 2012, s. 94.

subsydiarności i proporcjonalności oraz zasadzie zdecentralizowanego wykonywania prawa UE, a po drugie, z uwzględnieniem istniejącego podziału kompetencji między UE a państwa członkowskie w zakresie władzy sądowniczej, w nawiązaniu do którego analizie poddane zostały istniejące i projektowane rozwiązania prawne dotyczących prawnośrodowiskowych skarg zbiorowych w pierwszej kolejności na płaszczyźnie UE, a następnie na płaszczyźnie krajowej. W tej części rozważań (w szczególności przeprowadzonej w pkt 2.3. rozdziału V analizie egzystycznej ochrony środowiska na gruncie prawa UE oraz w rozdziale VIII poświęconym prawnośrodowiskowej skardze zbiorowej w prawie UE), które obejmują sytuację i wypowiedzi zarówno przed, jak i po wejściu w życie Traktatu z Lizbony posłużono się terminami „Unia”, „prawo unijne”, „Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej” (TSUE), „sądy unijne” także gdy przywoływane są przepisy, orzeczenia oraz wypowiedzi doktryny z okresu przed wejściem w życie Traktatu z Lizbony. Terminy „Wspólnota”, „prawo wspólnotowe”, „ETS” czy „SPI” zostały natomiast zachowane w cytatach oraz tam, gdzie było to uzasadnione treścią lub przejrzystością analizy (np. w rozważaniach zawartych w pkt 2.2.1.–2.2.6. rozdziału VII), z zastrzeżeniem jednak, że nie chodzi o rozróżnianie tych pojęć, bowiem z dniem wejścia w życie Traktatu z Lizbony Unia Europejska przejęła kompetencje powierzone Wspólnocie Europejskiej, a prawo wspólnotowe stało się prawem unijnym.

Z kolei rozważania dotyczące prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej na gruncie prawa polskiego obejmują prezentację zakresu podmiotowego i przedmiotowego uprawnienia do wnoszenia skarg zbiorowych do właściwego sądu administracyjnego, cywilnego i karnego. W tej części pracy przedstawione zostały także inne niż prawnośrodowiskowe skargi zbiorowe środki prawne umożliwiające powiernikom środowiska ochronę środowiska jako dobra wspólnego w interesie publicznym (wspólnym/zbiorowym) przed sądem. Natomiast w części poświęconej prawnośrodowiskowym skargom zbiorowym w postępowaniu sądowno-administracyjnym, z uwagi na ich szczególną rolę związaną z powierzoną administracji funkcją opiekuna i stróża „dóbr wspólnych”, przedmiotem analizy są także dalsze wybrane regulacje ustawy – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi związane z realizacją na drodze sądowej norm prawa ochrony środowiska, które powodują lub mogą powodować wzmocnienie lub osłabienie efektywności instytucji prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej.

Pracę, niezależnie od podsumowania poszczególnych części, kończy zbiorcze podsumowanie dokonanej analizy wraz z oceną prawnośrodowiskowej skargi zbiorowej w kontekście prawa do sądu.

Praca uwzględnia stan prawny na dzień 1 października 2012 r.

Rozdział I

„Środowisko” jako przedmiot regulacji prawnej

1. Uwagi wprowadzające

W rozważaniach na temat prawnej ochrony środowiska, w tym koncepcji skargi zbiorowej w prawie ochrony środowiska zacząć należy od opisanego pojęcia środowiska, które jest „centralnym” pojęciem dla prawnej problematyki ochrony środowiska i które wraz z pojęciem ochrony środowiska determinuje problematykę ochronną¹.

Określając zakres pojęć środowiska i ochrony środowiska, można wyznaczyć przedmiot ochrony i jego możliwe zagrożenia, określić charakter tego dobra (dobro wspólne/publiczne), motywy jego ochrony i koncepcje prawa ochrony środowiska (antropocentryczna lub „fizjocentryczna”). Można również, uwzględniając dalsze przepisy środowiskowe, określić zakres przestrzenny ochrony, zakres podmiotowy ochrony (podmioty publiczne i prywatne) oraz sposób ochrony tego dobra poprzez wyróżnienie ochrony środowiska w kategoriach powinności lub możliwości prawnej.

Ewolucja pojęcia prawnego środowiska następowała w nawiązaniu do ewolucji regulacji prawnych w zakresie ochrony środowiska w poszczególnych państwach. Najpierw przyjmowane były regulacje prawne, których przedmiotem była ochrona poszczególnych mediów środowiskowych (przyrody, powietrza, wody), potem ochrona środowiska przed określonymi zagrożeniami (odpadami, chemikaliami). Przepisy te w związku z pojawiającymi się nowymi zagrożeniami w kolejnych latach narastały, a te wprowadzane uprzednio podlegały stałej ewolucji. Nie dziwi więc, że w poszczególnych państwach na kolejnych etapach

¹ Zob. J. J. Skoczylas, *Cywilnoprawne środki ochrony środowiska*, Warszawa 1986, s. 43 i n.

rozwoju tego obszaru prawa, które dziś określamy jako „prawo ochrony środowiska”², pojawiało się dążenie do porządkowania i konsolidacji, a niekiedy nawet kodyfikacji przepisów prawa w tym zakresie³. Powodem była nie tylko mnogość regulacji prawnych, lecz także ich wewnętrzna złożoność i niejednorodność. Rezultatem tych starań było przyjęcie w niektórych państwach odrębnych regulacji prawnych „o ochronie środowiska”, które z reguły pełnią rolę „regulacji generalnych” dla prawnej problematyki środowiskowej, przy założeniu dalszego obowiązywania regulacji szczegółowych⁴ albo wręcz regulacji o charakterze (znamionach) „kodeksu ochrony środowiska”⁵.

Porządkowanie prawodawstwa w tym zakresie dotyczyło także terminologii. W przyjmowanych ustawach o ochronie środowiska wprowadzano definicje legalne m.in. „środowiska” i „ochrony środowiska”, których zasięg obowiązywania, z uwagi na charakter takiej ustawy (*lex generalis*), wykraczał poza ramy danej ustawy i dotyczył całej regulacji prawnej danego porządku prawnego w tej dziedzinie⁶. To umożliwiło uzyskanie pożądaney w praktyce jasności i „względnej jednoznacz-

² Na temat pojęcia prawa ochrony środowiska w polskim piśmiennictwie prawniczym zob. m.in.: M. Górski (w): *Prawo ochrony...*, pod red. M. Górskiego, s. 38–48; A. Lipiński, *Prawne podstawy ochrony...*, s. 23–25; R. Paczuski, *Ochrona środowiska...*, s. 101–104; J. Stelmasiak, A. Wąsikowska (w): *Prawo ochrony środowiska*, pod red. J. Stelmasiaka, Warszawa 2010, s. 17–23; B. Wierzbowski, B. Rakoczy, *Prawo ochrony środowiska. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 2012, s. 21–26.

³ Na temat pojęciowego zróżnicowania form porządkowania i systematyzacji norm zob. A. Wasilewski, *Kodyfikacja prawa administracyjnego. Idea i rzeczywistość*, Warszawa 1988, s. 8–10 wraz z cytowaną przez tego Autora literaturą. Zob. także A. Haładyj, *Kodyfikacja prawa ochrony środowiska w Niemczech i na świecie*, *Prawo – Administracja – Kościół* 2003, nr 4, s. 131–171 oraz B. Iwańska, *The Need to Consolidate EU Environmental Law; A Polish Perspective (w): Reflections on 30 Years of EU Environmental Law. A High Level of protection?*, ed. by R. Macrory, Groningen 2006, s. 493–502.

⁴ Zob. A. Wasilewski, *Wprowadzenie* (w): P. Czepiel, B. Iwańska, A. Wasilewski, *Ustawa o ochronie środowiska...*, s. 11; A. Haładyj, *Kodyfikacja prawa ochrony środowiska...*, s. 154, 158–163. Tego typu regulacja została przyjęta np. w Polsce.

⁵ Innym sposobem porządkowania rozbudowanych przepisów prawa ochrony środowiska jest przyjmowanie regulacji łącznej dla pewnego obszaru zagadnień z zakresu ochrony środowiska, wyodrębnionego z uwagi na regulowaną materię, czego przykładem może być polska ustawa o odpadach czy niemiecka ustawa o immisjach. Ta pierwsza konsoliduje niektóre przepisy dotyczące gospodarowania odpadami, ta ostatnia przepisy dotyczące poszczególnych rodzajów immisji w jeden akt prawny, z wyłączeniem przed nawias wspólnych zasad.

⁶ Na temat zasięgu definicji legalnych zob. M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2006, s. 209–210.

ności” w odniesieniu do „sposobu określenia przedmiotu i celów ochrony”, co jest istotnym warunkiem „prawidłowego funkcjonowania przepisów dotyczących problematyki środowiskowej”⁷, wprowadzenia nimi adekwatnych instrumentów prawnych ochrony środowiska i efektywnego ich stosowania. Tym bardziej jeśli wziąć pod uwagę, że „środowisko” i „ochrona środowiska” w języku potocznym są pojęciami wieloznacznymi, a także różnie definiowanymi w poszczególnych dziedzinach naukowych w zależności od używanego kontekstu znaczeniowego (środowisko geograficzne, biologiczne, fizyczne, społeczne)⁸.

Taki sposób porządkowania terminologii może i w praktyce ma miejsce w tych porządkach prawnych, w których dąży się, przynajmniej w założeniu, do objęcia regulacją prawną całego obszaru problematyki środowiskowej i to w sposób wyczerpujący. Problematyki, która ma szeroki i niejednorodny zakres, „której nie można odnosić wyłącznie do jakiejś jednej określonej dziedziny życia społecznego”⁹ i która wymaga kompleksowego, całościowego podejścia.

Natomiast w tych porządkach prawnych, w których brak takiego założenia (np. w prawie UE czy prawie międzynarodowym) proces porządkowania fragmentarycznych regulacji prawnych w zakresie ochrony środowiska i przyjętej w nich terminologii także może mieć i ma miejsce (jak np. w prawie UE), ale – podobnie jak sama regulacja – ma on charakter fragmentaryczny. Nie dotyczy bowiem całości regulacji prawnej w zakresie ochrony środowiska, ale zazwyczaj jej wyodrębnionej przedmiotowo części (np. gospodarowanie odpadami, ochrona wód), w której z uwagi na mnogość istniejących już przepisów prawnych, ich wewnętrzną złożoność i niejednorodność, niezbędne stało

⁷ Tak o roli i znaczeniu definicji legalnej pojęcia środowiska – wprowadzonej po raz pierwszy przez prawodawcę polskiego w ustawie z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska – A. Wasilewski, „Ochrona środowiska” jako kryterium ocen prawnych, KSP 1983, Rok 16, s. 65 i 67.

⁸ Zob. na ten temat: J. Stelmasiak, *Geneza prawnego pojęcia „środowisko” jako przedmiotu ochrony prawnej* (w:) Państwo. Prawo. Myśl prawnicza. Prace dedykowane Profesorowi Grzegorzowi Leopoldowi Seidlerowi w dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin, pod red. A. Korobowicza i in., Lublin 2003, s. 263; W. Radecki, *Środowisko naturalne jako przedmiot reglamentacji prawnej (Zagadnienia terminologiczne)*, Acta UWr. 1981, No 584, Przegląd Prawa i Administracji XV, s. 93–98.

⁹ Tak opisuje politykę środowiskową Unii Europejskiej A. Wasilewski, *Koncepcja zintegrowanej ochrony środowiska w prawie Wspólnoty Europejskiej* (w:) *Studia z prawa Unii Europejskiej. W pięćdziesiątą rocznicę utworzenia Katedry Prawa Europejskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, pod red. S. Biernata, Kraków 2000, s. 513.

Barbara Iwańska – doktor nauk prawnych; adiunkt w Katedrze Prawa Ochrony Środowiska na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego; członek Rady Naukowej Tatrzańskiego Parku Narodowego oraz forum naukowego Avosetta Group skupiającego przedstawicieli europejskich środowisk naukowych zajmujących się prawem ochrony środowiska i właściwych w tej dziedzinie instytucji Unii Europejskiej; autorka publikacji dotyczących polskiego i unijnego prawa ochrony środowiska.

- Książka stanowi monograficzne opracowanie koncepcji „skargi zbiorowej” w prawie ochrony środowiska – rozumianej jako instytucja prawna mająca na celu ochronę środowiska stanowiącego „dobro wspólne”.
- Koncepcja ta ukazana została w szerszym kontekście problematyki ochrony środowiska jako przedmiotu regulacji prawnej. W opracowaniu nawiązano do systemu gwarancji prawnych ochrony środowiska, przy równoczesnym założeniu zasadniczego rozróżnienia: z jednej strony – koncepcji tzw. egoistycznej ochrony środowiska, z drugiej – koncepcji tzw. altruistycznej ochrony środowiska oraz wynikającego stąd niezbędnego zróżnicowania stosowanych w tej dziedzinie rozwiązań materialno- oraz formalnoprawnych.
- W publikacji obok aspektów teoretycznych zostały przedstawione podstawowe zagadnienia praktyczne z zakresu omawianej problematyki. Zaprezentowano także dorobek polskiej i zagranicznej doktryny prawniczej, przepisy prawa krajowego, unijnego i międzynarodowego oraz orzecznictwo sądów polskich i europejskich.
- Książka przeznaczona jest przede wszystkim dla osób i instytucji zainteresowanych prawną problematyką ochrony środowiska, w tym szczególnie dla pracowników naukowych oraz pracowników administracji publicznej i organizacji ekologicznych posiadających status prawnych rzeczników ochrony środowiska.

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-264-4111-0

9 788326 441110

Cena 129 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl